

Регионални и глобални аспекти на външнотърговската обвързаност на ЕС

Даниела Илиева¹
Драгомир Илиев

Regional and Global Aspects of the International Trade Commitment of the EU: The report analyses the size and the geographical orientation of the international trade flows of the EU as a whole and of the individual Member States. It presents an assessment of the commitment and their place regionally and globally in the complex system of "communicating vessels" of the world economy.

Key words: EU, ABC-analysis, Herfindahl-Hirschman index, international trade

ВЪВЕДЕНИЕ

Светът се превърна в сложна система от скачени съдове, постоянно преливащи идеи, енергия, информация, производствени фактори, блага. В тази глобалната икономика, белязана от взаимосвързаността и взаимозависимостта, поддържането на деликатен баланс осигурява просперитет, а нарушаването му води до пагубни последици за всички съставни части от сложната система.

Релацията *национална икономика* ⇔ *международна икономика* отстъпва място на релацията *регионална икономика* ⇔ *глобална икономика*. Националното прераства в регионално, а международното – в глобално [2]. Това е видно и от настъпилия, след 1990 г., ръст в подписването на Регионални търговски споразумения. По данни на Световната търговска организация към 15 юни 2014 г. има действащи 379 регионални търговски споразумения [8]. Този ръст обуславя засиления интерес на изследователите към областта на международната интеграция. Отварянето на страните една към друга и освобождаването на външнотърговските потоци неминуемо ще доведе до динамизъм в икономиката. В множество разработки, включително и на български автори, се откриват доказателства в подкрепа на тази теза. Зоя Младенова определя международната интеграция (търговията и отвореността) като един от „фундаменталните“ източници на растежа. Според нея „*намаляването на бариерите пред търговията и отвореността оказват положително влияние върху растежа*“ [4]. Аналогично е мнението и на Иван Илиев, който счита, че „*търговията в нейното географско и обемно-съдържателно разрастване като форма на сътрудничество, е възможно средство за постигане на добри резултати – стойностни, уравнивяващи, трансформационни ефекти, на взаимна изгода – отваря пътя към икономически взаимодействия, мотивира и тласка стопанското развитие към свят на отворени пазари*“ [3].

Вече шейсет години продължава европейският интеграционен процес. Разглеждан в международен план, Европейският съюз (ЕС) е постигнал най-голяма степен на интеграция спрямо другите интеграционни обединения в света.

Ако изходим от неолибералните модели и по-конкретно този на Белаша [6], ЕС е извървял почти 4/5 от пътя. Налице е общ пазар с гарантирани четирите свободи на движение. Страните от Еврозоната имат обща монетарна политика. Видна е хармонизация между икономиките на страните членки, включително и на България, макар да е една от последните присъединили се държави [7].

Въпреки това, засега интеграцията не постигна процъфтяването на всички страни участнички, все още има твърде големи различия между тях в икономическото им развитие. Налице са и някои несвършенства в Икономическия и паричен съюз [5], допълнени с високата задлъжнялост на страните от клуба PIGS и

¹ Авторското участие е както следва: Даниела Илиева – от 3 до 8 абзац на Въведение, Изложение и Заключение; Драгомир Илиев – 1 и 2 абзац на Въведение.

заявеното намерение на Великобритания да направи референдум за излизане от ЕС, като че ли подклаждат все повече изказаната теза за разпад на съюза.

В момента ЕС се оказва поставен в центъра на геополитически сблъсък между САЩ и Русия. От една страна се водят преговори със САЩ за подписване на Трансатлантическото търговско и инвестиционно партньорство (Transatlantic Trade and Investment Partnership), което по своята същност ще представлява споразумение за свободна търговия между ЕС и САЩ. От друга страна, ЕС и Русия си наложиха взаимно външнотърговски ограничения, които не се приемат еднозначно от всички страни членки. Страни като Словакия, Чехия, Австрия и Унгария изявиха несъгласие към наложените от Брюксел санкции спрямо Русия.

Изграждането на общоевропейска политика, предвид на съществуващите предизвикателства, се оказва не лесна задача. В съвременната глобална икономика, политиката „се определя от въздействието на и взаимодействието с чужди политики“ [1]. До голяма степен изграждането на политика се явява и следствие и причина от външнотърговските взаимоотношения с останалия свят.

Целта, която преследва настоящия доклад, е **да се анализира обема и географската насоченост на външнотърговските потоци на ЕС като цяло и на отделните страни членки, което да разкрие обвързаността им и мястото им в регионален и глобален аспект в сложната система от „скачени съдове“ на световната икономика.**

ИЗЛОЖЕНИЕ

За анализирането на външнотърговските потоци на ЕС и страните членки, са използвани данни на UN Comtrade (<http://comtrade.un.org/data/>).

За оценка на концентрацията или съответно диверсификацията на външнотърговските отношения се използва индексът на Херфиндал-Хиршман (Herfindahl-Hirschman Index – HHI). Стойностите, които може да вземе коефициентът, се разполагат в интервала от $1/n$ (n -брой на страните, с които се търгува) до 1, т.е. зависи от размера на оценяваната съвкупност. Ако държавите са повече на брой, това означава, че и стойностите ще се разположат в по-голям диапазон, отколкото при по-малко на брой държави. Например, при 3 държави, коефициентът може да вземе стойности в интервала от 0,3333 до 1,0000; а при 200 държави съответно интервалът е 0,0050 – 1,0000. Колкото по-малка е стойността на индекса, толкова по-голяма е диверсификацията. Теоретичните постановки гласят, а и световната практиката е доказала връзката, че колкото диверсификацията е по-голяма, толкова държавата по-слабо е уязвима и чувствителна към външни сътресения.

В таблица 1. са представени стойностите на индексът на Херфиндал-Хиршман за страните членки на ЕС за 2013 г., като за сравнение са дадени и стойностите за САЩ и Русия.

Таблица 1.

Стойности на Индексът на Херфиндал-Хиршман за страните членки на ЕС, САЩ и Руска Федерация за 2013 г.

Държави	Износ	Държави	Внос
Германия	0,042	Германия	0,042
Гърция	0,044	Испания	0,046
Италия	0,047	Италия	0,050
Швеция	0,050	Обединено Кралство	0,054
България	0,051	Гърция	0,056
Финландия	0,051	Естония	0,058
Руска Федерация	0,054	Нидерландия	0,061
Обединено Кралство	0,057	Руска Федерация	0,062

<i>Държави</i>	<i>Износ</i>	<i>Държави</i>	<i>Внос</i>
ЕС	0,058	Франция	0,063
Франция	0,058	ЕС	0,069
Испания	0,059	Словения	0,069
Малта	0,065	Швеция	0,069
Дания	0,067	Хърватия	0,070
Румъния	0,067	България	0,072
Хърватия	0,070	Румъния	0,072
САЩ	0,073	Финландия	0,075
Кипър	0,078	Словакия	0,077
Латвия	0,078	Дания	0,080
Литва	0,078	Полша	0,083
Словения	0,079	Белгия	0,086
Белгия	0,082	САЩ	0,086
Полша	0,086	Латвия	0,087
Словакия	0,089	Унгария	0,093
Унгария	0,090	Чехия	0,099
Естония	0,093	Кипър	0,100
Нидерландия	0,096	Литва	0,120
Португалия	0,098	Малта	0,123
Ирландия	0,104	Португалия	0,133
Австрия	0,110	Ирландия	0,143
Чехия	0,123	Люксембург	0,149
Люксембург	0,125	Австрия	0,154

Стойностите показват, че най-голяма разслоеност на външнотърговските потоци и по двете направления е Германия с показател от 0,42. Прави впечатление, че Руската федерация е малко над общите показатели на ЕС за износ и внос, а САЩ е с 1,2 пъти по-голяма концентрация на търговските потоци спрямо тях. В дъното на таблицата, с повече от два пъти по-голяма концентрация, се нареждат Люксембург, Чехия, Австрия по направление износ, а по внос съответно Австрия, Люксембург и Ирландия. При равни други условия, тези страни са много по уязвими на външни сътресения, отколкото Германия.

За да определим географската насоченост на външнотърговските потоци, следва да определим основните партньори. Тъй като страните партньори са над 200, ще ограничим анализа само за тези партньори, които имат относително висок дял в експорта.

Подходящ метод, който може да се използва, за да се определят стратегическите партньорства, е ABC-анализът. Той се определя като стандартен способ за класификация на голямо количество данни, резултати или процеси. Считаме, че методът е особено приложим в случая, за да бъдат определени онези страни, които формират облика на външнотърговските взаимоотношения на ЕС. В основата на метода стои законът на Парето 80/20. В нашия случай, той може да бъде интерпретиран по следния начин: 20% от страните партньори, формират 80% от външнотърговският оборот на държавата.

В таблици 2 и 3 са представени основните страни партньори на ЕС, попадащи в категория А на ABC-анализа, съответно по направление износ и внос.

Таблица 2.

Външно търговски партньори на ЕС по направление износ за 2013 г.,
попадащи в категория А на АВС-анализа

<i>Страна партньор</i>	<i>Износ (US\$)</i>	<i>Относителен дял</i>	<i>Кумулативен дял</i>
USA	382 459 931 649	16,44%	16,44%
Switzerland	226 596 792 464	9,74%	26,18%
China	196 827 913 261	8,46%	34,64%
Russian Federation	158 985 409 156	6,83%	41,48%
Turkey	103 165 438 435	4,43%	45,91%
Japan	71 666 513 779	3,08%	48,99%
Norway	66 596 732 035	2,86%	51,85%
United Arab Emirates	59 267 880 460	2,55%	54,40%
Brazil	53 176 650 805	2,29%	56,69%
Rep. of Korea	53 058 157 018	2,28%	58,97%
India	47 620 668 022	2,05%	61,02%
China, Hong Kong SAR	47 455 877 227	2,04%	63,06%
Saudi Arabia	44 716 457 938	1,92%	64,98%
Australia	42 604 046 936	1,83%	66,81%
Canada	41 976 608 330	1,80%	68,61%
Bunkers	40 813 627 769	1,75%	70,37%
Singapore	38 076 853 080	1,64%	72,00%
Mexico	36 412 435 004	1,57%	73,57%
South Africa	32 507 871 944	1,40%	74,97%
Ukraine	31 781 532 464	1,37%	76,33%
Algeria	29 718 395 828	1,28%	77,61%
Areas, nes	24 309 380 499	1,04%	78,66%
Morocco	22 972 303 009	0,99%	79,64%
Israel	22 533 362 155	0,97%	80,61%

С най-голям дял в износа на ЕС са САЩ. Износът за тях е в размер на 382 млрд. долара, което представлява 16,44% от общият износ на съюза. На четвърто място се нарежда Руската федерация. За нея Евросъюзът изнася стоки и услуги в размер на 159 млрд. долара или това е 6,83% от общия износ. Разликата между двата партньора е почти два пъти и половина.

Таблица 3.

Външно търговски партньори на ЕС по направление внос за 2013 г.,
попадащи в категория А на АВС-анализа

<i>Страна партньор</i>	<i>Внос (US\$)</i>	<i>Относителен дял</i>	<i>Кумулативен дял</i>
China	371 903 108 386	16,58%	16,58%
Russian Federation	274 191 098 337	12,22%	28,80%
USA	260 126 595 805	11,60%	40,39%
Switzerland	126 247 295 106	5,63%	46,02%
Norway	119 526 597 427	5,33%	51,35%
Japan	75 062 066 990	3,35%	54,70%
Turkey	66 910 315 065	2,98%	57,68%
India	48 869 627 098	2,18%	59,86%

Rep. of Korea	47 592 545 888	2,12%	61,98%
Brazil	43 862 567 295	1,96%	63,93%
Algeria	42 270 949 194	1,88%	65,82%
Saudi Arabia	40 083 103 682	1,79%	67,60%
Nigeria	38 054 594 373	1,70%	69,30%
Canada	35 702 917 553	1,59%	70,89%
Kazakhstan	31 165 222 686	1,39%	72,28%
Libya	30 774 808 793	1,37%	73,65%
Other Asia, nes	29 375 587 396	1,31%	74,96%
Viet Nam	28 259 204 462	1,26%	76,22%
Malaysia	24 411 000 442	1,09%	77,31%
Singapore	23 366 113 324	1,04%	78,35%
Mexico	23 280 972 062	1,04%	79,39%
Areas, nes	23 060 858 395	1,03%	80,42%

По отношение на вноса Руската Федерация има превес над САЩ. ЕС внася от нея стоки и услуги в размер на 274 млрд. долара, което представлява 12,22% относителен дял. С 14 млрд. долара по малко внася САЩ, или 11,60%. Заемат съответно 2 и 3 място като вносители в ЕС. Изпреварва ги единствено Китай с 372 млрд. долара, което представлява 16,58% от общия внос.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Направеният анализ показва, че Руската Федерация и ЕС имат почти еднаква степен на диверсификация на търговските потоци, с лек превес на първата. Това ги поставя в еднаква степен на чувствителност към външни сътресения. Прилагането на търговски санкции и контра санкции едва ли би имало диференциран ефект за някоя от страните. За разлика, обаче, от Руската Федерация, която е сравнително по-хомогенна, отколкото ЕС, страните членки имат различна степен на диверсификация и съответно чувствителност към международни въздействия. Тези различия са малко над два пъти, което води до разногласия вътре в съюза. За да се получи адекватна картина на ситуацията, анализът трябва да се задълбочи по отделни страни членки и техните ключови външнотърговски партньори. Това би дало възможност страните да бъдат групирани според тяхната уязвимост и зависимост от основните страни партньори на ЕС – САЩ и Руската Федерация.

ЛИТЕРАТУРА

- [1]. Захариева, Г., Илиев, Др., Саркисян, К., Стефанов, Г., Външнотърговската специализация и икономически растеж на страните от ЕС // Алманах научни изследвания, том 17, Свищов, 2012, с. 305-335
- [2]. Илиев, Др., Международна пазарна диверсификация // Стопански свят, бр. 112, Свищов, 2011, с. 7.
- [3]. Илиев, Ив., Отворената икономика в системата на международните отношения, Варна, 2010, с. 189
- [4]. Младенова, З., Ренесансът на теорията на растежа. // *Икономика* 21, бр. 1, 2011, с. 94
- [5]. Неновски, Н., Цв. Маринова, Сравнителен анализ на суверенните дългове на държавите от Източна и Южна Европа // *Икономически и социални алтернативи*, 2014, бр. 2, с. 33-44.
- [6]. Balassa, B. The theory of economic integration. Routledge revivals, 2011

[7]. Stefanov, G., Income convergence among the EU member state // The future of integration, the future of the European Union : Jubilee International Scientific Conference, Svishtov, Bulgaria, 2013, pp. 107-114

[8]. World Trade Organization (WTO), Regional trade agreements (RTAs) http://www.wto.org/english/tratop_e/region_e/region_e.htm

За контакти:

Ас. д-р Даниела Георгиева Илиева, Катедра „Икономика“, Русенски университет „Ангел Кънчев“, телефон: 082 / 888 704, e-mail: dgilieva@uni-ruse.bg

Доц. д-р Драгомир Ангелов Илиев, Катедра „Международни икономически отношения“, Стопанска академия „Д. А. Ценов“ – Свищов, телефон: 0631 / 66 358, e-mail: drago@uni-svishtov.bg